

Vályi Gábor

A jelen társadalma: a szociális mező és közeg

A követelménymodul megnevezése:
A szociális segítség alapfeladatai

A követelménymodul száma: 1356-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-001-50

A JELEN TÁRSADALMA: A SZOCIÁLIS MEZŐ ÉS KÖZEG

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

Az ügyfél elmondja a problémáját a segítőnek. A segítő eldönti, hogy az ügyfél problémája valós probléma-e. Ha igen, elkezdenek közösen dolgozni az ügyféllel a probléma megoldásán; az ügyfélből kliens lesz. Eközben a segítő átgondolhatja, hogy kliense problémája milyen jellegű segítséget és segítséget kíván.

A klienssel való együttműködés nem légtérben történik. Sok múlik azon, hogy a segítő foglalkozást a segítő hogyan értelmezi. Ennek az értelmezésnek egyrészt a kliens, a kliens problémája, másrészt a társadalmi mező és közeg a determinálója.

A mai magyar társadalom és annak szerkezete több szempont alapján írható le, mint ahogy a magyar társadalom szociális vonatkozásai is. A szociális segítő foglalkozás szempontjából történő társadalom-leírás, szerkezetelemzés egy sajátos nézőpontot kíván: középpontban a kliens s a kliens társadalmi környezete. A kliens társadalmi környezetét két nézőpontból érdemes vizsgálni: a szociális mező és a szociális közeg szempontjából.

Mit takarnak a szociális mező és a szociális közeg fogalmak? Hogyan viszonyul(hat) ezekhez a kliens? Hogyan viszonyul(hat) ezekhez a szociális segítő? Hogyan kapcsolódnak ezek a napi szociális jelenségekhez, ezek értelmezéséhez? S hogyan értelmezhetők azok a szavak, kifejezések, melyek a szociális segítői tevékenységek gyakorlásához és gyakorlása közben folyamatosan fogalmakká alakulnak?

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A tananyag elsajátításához az alábbi aktivitás szükséges Öntől:

- Olvasott szöveg feladattal vezetett feldolgozása;
 - olvasott szakmai szöveget kell megértenie,
 - rendszerekben kell gondolkodnia,
 - az olvasott szakmai szöveget a benne lévő feladatokhoz vezető útként értelmezve, problémaelemzésre és problémafeltárássra van szükség.
- Válaszadás írásban mondatszintű kérdésekre;
 - egyrészt önállóan és egyedül dolgozik a tanulás során,

A JELEN TÁRSADALMA: A SZOCIÁLIS MEZŐ ÉS KÖZEG

- másrészt vannak feladatok, melyek megoldásához munkatársat választ magának, s párban dolgoznak a tanulás során.
- Tapasztalatok értelmezése;
 - elsősorban információgyűjtésről van itt szó, internet használata szükséges egyes feladatok megoldásához.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

Induljunk ki két feladattal!

1. **Keressen** szociális problémákat felvető, leíró, ezekről beszámoló tartalmú cikkeket **az internetes hírportálokon!** Próbálja **összefoglalni** a cikkekben, leírásokban szereplő szociális problémákat, helyzeteket **címszavakban!** (*Legalább tízet keressen, találjon!*)

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

2. **Tekintse meg most ezeket a szavakat, kifejezéseket!**

társadalom, magyar társadalom, mai magyar társadalom, mai magyar társadalom szerkezete, helyi társadalom, helyi társadalom szerkezete

Minden kifejezést, fogalmat értelmezzen az internet keresőjének segítségével! (*Az értelmezés hossza, terjedelme ne haladja meg a rendelkezésre álló sorokat!*)

társadalom: _____

magyar társadalom: _____

mai magyar társadalom: _____

mai magyar társadalomszerkezete: _____

helyi társadalom: _____

helyi társadalom szerkezete: _____

3. Hasonlítsa össze az 1. és a 2. feladat kulcsszavait! Milyen összefüggésekre figyel fel?

(Nincs egyértelmű jó vagy kevésbé jó válasz.)

1. Fogalomértelmezés

A szociális mező az a lokális társadalmi tér, melyben a kliens valóságosan él, dolgozik, tevékenykedik.

A szociális közeg pedig e mezőben létrejövő kapcsolatokat, kommunikációs helyzeteket, s e kommunikációs helyzetekben részt vevő emberek kapcsolatát jelenti. A jelen társadalma így két síkon, s két fókuszon keresztül elemezhető: az egész társadalomra vonatkozó mezőt és közeget vesszük alapul, s innen közelítünk a kliens társadalmi környezetére, vagy megfordítva; a kliens lokális környezetének szociális mezőjéből és szociális közegéből kiindulva tekintünk az össztársadalmi környezetre, jelenségekre.

E két megközelítés meghatározó lehet a szociális segítség értelmezésében, felfogásában és a segítő foglalkozás tevékenység-repertoárjának kialakításában. Nézzük meg azt a megközelítést, melyben a kliens lokális környezetéből, szociális mezőjéből és közegéből fókuszálunk a nagytársadalmi összefüggésekre! De vigyázzunk! Nehogy általánosításokba keveredjünk!

Ha van a látókörünkben hajléktalan vagy segélyből élő ember, család; ha találkozunk munkanélküli emberekkel, szinte rögtön szakemberként eszünkbe juthat a mai magyar társadalom szerkezete, s a társadalmi egyenlőtlenség, meg a szegénység. De nem általában kezdünk el gondolkodni a társadalom szerkezetéről, az egyenlőtlenségekről, meg a szegénységről: vannak valós emberek, s azoknak vannak valóságos élethelyzeteik. Ezek az emberek és élethelyzeteik adják az alapot ahhoz, hogy belegondoljunk a társadalom szerkezetébe, az egyenlőtlenségekbe s a szegénységbe. Mert a konkrét, valóságos emberi élethelyzetek indíthatják meg azt a gondolkodást, mely nem általában foglalkozik a társadalom szerkezetével, az egyenlőtlenségekkel s a szegénységgel. Így csak fogalmak maradnak ezek. A valós élethelyzetekből adódó problémák megoldásának segítésén érdemes szakmai értelemben gondolkodni.

2. Az induktív megközelítés

Gondolkodjon el most! Idézzon fel egy valóságos szociális problémával jelentkező embert, családot saját környezetéből! S e valóságos szociális probléma alapján gondolja végig a következőket! A szociális problémát hordozó ember, család, szociális mezőjében, a társadalmi státuszhierarchiában hol helyezkedik el?

A kérdés megválaszolásához nézzen utána a státuszhierarchia fogalom tartalmának!

(A fogalom értelmezése öt társadalmi csoportot takar: elit, felső középosztály, középosztály, munkásosztály, depriváltak).

A státushierarchiához tartozik a státuszindex; Ez egy mutató, mely az egy főre jutó családi jövedelem, a lakáskörülmények, az anyagi-vagyoni helyzet és a családi fogyasztás összevetésén alapul.

E két fogalmat — státushierarchia és státuszindex — lehet a szociológia eszköztárából nézve vizsgálni, ám közelebb járunk a szociális problémával rendelkező ember, család segítségével, ha az adott lokális környezet, a szociális mező felől közelítünk a problémához és a problémát jelző emberekhez.

A jelen társadalmát ugyanis le lehet írni tudományos igényességgel, általános szociológiai fogalmakkal, jelenségekkel is. De talán ennél fontosabb, hogy a szociális segítőt az a lokális társadalmi környezetet, a mezőt és a közeget lássa át, ahol tevékenykedik. S ezek jelenségeit tudja értelmezni.

Konkrétan ez az induktív módszer: az egyes valóságos jelenségekből kiindulva közelítünk az általános helyzethez. Így a viszonyítás nem veszítheti el kliensközpontúságát!

Összefoglalva az eddigieket: a szociális segítség nézőpontjából a jelen társadalma, az induktív módszer alapján a klienst helyezi a középpontba; a kliens szociális mezőjét és közegét kell elemezni. S a konkrétumokat kell az általánossal összevetni.

3. A szociális mező kulcsfogalma: az egyenlőtlenség

Az előbb, a státushierarchia kapcsán rá tudott nézni egy konkrét ember, család társadalmi – lokális – helyzetére, s ebből kiindulva ránézhetett a társadalmi – lokális – szervezetre.

A társadalmi szerkezetet befolyásoló tényező a munkaerő-piaci helyzet, a foglalkoztatottság, a kereseti lehetőség, s ami ide szorosan tartozik: az életkor. Ezek mellett további tényező az iskolázottság. Nézzük ezek összefüggését!

Az iskolai végzettségi szintek meghatározzák az elérhető jövedelmi szinteket.

Az azonos iskolai végzettségi szinteken belül eltérő jövedelmek érhetők az életkor függvényében.

Fontos jövedelmi helyzetet befolyásoló tényező ezek alapján az iskolai végzettség és az életkor.

Feladat:

Nézzen utána! Saját környezetében hogyan jelentkezik ez a kettős összefüggés? Hogyan látja saját környezetében az iskolai végzettség és az életkor összefüggését a jövedelemszerzés, a munkahelymegtartás, illetve a munkába állás szempontjából?

A kliensek szociális mezőjében a segítség oldaláról az egyik kulcsfogalom az egyenlőtlenség.

A tudomány eltérően ítéli meg a társadalmi egyenlőtlenséget.

Ez a fogalom azt jelenti, hogy a társadalom tagjai, illetve kategóriái eltérő helyzetűek a társadalomban; ez a helyzet különbségeket mutat. Hogy a különbség mennyire elfogadható, mennyire indokolt, illetve mennyire szükséges, s mely kategóriákban milyen mértékben, nos, ezzel kapcsolatban alapjaiban két nézet figyelhető meg:

Az ún. **mérsékelt egyenlőtlenséget** vallók, elfogadók szerint a méltányos jövedelemkülönbség elfogadható, de a társadalmi egyenlőtlenségeket úgy kell elrendezni, hogy azok hosszabb távon a legszegényebbek helyzetén is javítson, s a társadalom tagjainak egyforma esélye legyen kedvező helyzetbe kerülni. Ez a társadalom-felfogás nevezhető liberálisnak vagy szociáldemokratának.

A másik nézet szerint az **egyenlőtlenségek szükségszerűek**. Sőt e nézet ennél is tovább megy: nem csupán szükségszerű az egyenlőtlenség, de kívánatos is. A rátermett emberek sikeresek legyenek, ehhez járulhat a magas jövedelem. Így tehetségesek kiválasztódnak. E nézet a 19. századi szociáldarwinizmus irányzatát idézi meg.

A társadalmi egyenlőtlenség két dimenzióban vizsgálható:

- külső egyenlőtlenség: a társadalmak, területek közötti egyenlőtlenség;
- belső egyenlőtlenség: azonos minőségi ismérvek mentén kialakuló csoportok alapján rétegződik a társadalom; réteggépző tényezővé válik.

A réteggépző tényezők egymáshoz viszonyított jelentősége, hogy az adott társadalmi problémák súlya is változik.

Feladat:

Írjon példákat a külső és a belső egyenlőtlenségekre! (Legalább 3-3 példát írjon!)

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

A húsz éve bekövetkezett rendszerváltozás következtében megváltoztak az egzisztenciális viszonyok. Új egyenlőtlenségképző tényezők kerültek felszínre: munkanélküliség, új tulajdonviszonyok, területi különbségek.

Ebből az egyik menekülési stratégia az inaktívvá válás.

Feladat:

Írja le, milyen inaktívvá válással kapcsolatos esetet ismer közvetlen környezetéből!

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

4. Az élet-trió

A kliensek szociális mezőjében a segítség oldaláról a másik kulcsfogalom-együttes az élet-trió: az életmód, az életstílus és az életminőség.

Az életmód szinonimája lehet az életvitel, az életvezetés; fogalmilag ezek arra utalnak, hogy az ember a szükségletei kielégítése érdekében milyen tevékenységeket végez, vállal fel.

Az életstílus összefüggésben az életmóddal arra mutat rá, hogy az ember saját lokális környezetében milyen mértékű szabadsággal választhatja (választja) meg tevékenységeit.

Az életminőség arra mutat rá, hogy az ember a különböző javainak birtoklása mint objektív tényező és a környezet és az életkörülmények közötti szubjektív értékelés hogyan és milyen mértékben függ össze.

Feladat:

Írja le, milyen összefüggést talál a három élet-fogalommal kapcsolatban!

(A fogalmak rendszert és hierarchiát alkotnak).

Feladat:

Az egyenlőtlenség szociális segítői megközelítésben rávilágít a szegénységre. Gondolja végig saját környezetében az ismerősök, barátok, családtagok vonatkozásában: Ön kit tart, kit ítél szegénynek? Írja le, milyen ismérvek alapján sorolja az illető személyt szegénynek!

A szegénység és így az egyenlőtlenség formailag megjelenik:

- foglalkoztatási egyenlőtlenségekben,
- jövedelmi egyenlőtlenségekben,
- oktatási, képzési egyenlőtlenségekben,
- etnikai egyenlőtlenségekben,

- a területi és települési egyenlőtlenségekben.

A szegénység, melyet deprivációnak is nevezhetünk, négy ok miatt következhet be:

- biológiai, illetve fiziológiai okok; ezek az okok nem róhatók fel sem az egyénnek, sem a családjának, de a társadalomnak sem. Gondoljunk a fogyatékkal élőkre!
- egyéni okok; viselkedési, magatartási felelőtlenségek, bűnelkövetés, alkoholizmus;
- egyszerre egyéni és társadalmi okok; ilyenek az alkoholizmus, a bűnözés, az agresszivitás, brutalitás. E helyzetek lehetnek okai és következményei is a deprivációnak;
- társadalmi okok; maga a társadalom szerkezete, működése hozza létre az okot.

Ezen ok-csoportosításból következik, hogy a szegénység kifejezést inkább a foglalkoztatással kapcsolatban, az alacsony jövedelemmel összefüggésben használjuk, s az ezekből eredő hátrányokra értjük, míg a depriváció kifejezést a megfosztottság, a nélkülözés értelmében használjuk: a személy, a család(ja) nélkülöz valamit. Nélkülöz valamit, mely másoknak, többnyire a társadalmi többségnek ez rendelkezésére áll, illetve a társadalom elérhetőnek és elérendőnek tart.

A szegénység nem könnyen megragadható fogalom s jelenség a társadalomban.

A szociológia használja a

- hátrányos helyzet, többszörösen hátrányos helyzet;
- abszolút szegénység, relatív szegénység;
- szegénységi küszöb, létminimum kifejezéseket.

Összefoglalás:

Hogyan ismerhetők fel segítőként az egyéni, illetve csoportos válsághelyzet; s az életfeltételek hiányosságai?

A kliens(ek) társadalmi egyenlőtlenségének elemzésével. A kliens(ek) társadalmi egyenlőtlenségei a helyi - lokális - szociális mezőben jelenik meg formailag és tartalmilag egyaránt. A formai és tartalmi okok feltárása vezeti el a segítőt a társadalmi összefüggésekkel való összevetéshez. Így a helyi összefüggések és a társadalmi összefüggések együttesen engedik a segítőt rálátni a társadalmi jelenségekre.

5. A SZOCIÁLIS KÖZEG KULCSFOGALMA: A KAPCSOLAT

Emlékeztetőül: **A szociális közeg** a szociális mezőben létrejövő kapcsolatokat, kommunikációs helyzeteket és e kommunikációs helyzetekben résztvevő emberek kapcsolatát jelenti.

A segítői munka induktív megközelítési módja szerint a szociális közeg vizsgálatában, értelmezésében is az egyénből, a segítséget kérő, segítséget igénybevevő, segítségre szoruló kliens felől érdemes közelíteni a témához. Az egyén, a kliens szociális és lélektani közegben él, tevékenykedik. E közeg összetevői:

- család, iskola, munkahely;
- munka- és szabadidő.

A kapcsolatok rendszere és működése négy összetevőből adódik:

- konszenzus,
- konfliktus,
- kapcsolati nézőpont,
- kommunikációszelelet.

A konszenzusnak vannak feltételei; ezek kulcsszavai: integráció, identitás, konformitás.

Kölcsönös szükséglet-kielégítés révén biztosítható az integráció.

A megállapodásszerű elvárásokkal biztosítható az identitás.

Az érvényes normák automatizmusa biztosítja a konformitást.

Feladat:

Nézzon utána: integráció, identitás, konformitás! Mit jelentenek e fogalmak?

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Van olyan szakmai felfogás, mely a konszenzust a harmónia kritikájaként állítja be. Mert — e felfogás szerint — a konszenzus több esetben nem valódi, inkább az egyik fél kizsákmányolásán és elnyomásán alapul. Ha a lehetséges konfliktus elnyomódik, az erőltetett megegyezés, a túlzásba vitt együttműködés a kapcsolat felbomlásához vezethet. A konfliktusok elkerülése nem egy esetben több feszültséget teremt, s nem kevés energiát emészt fel, mint maga a konfliktus.

A konszenzusra épülő kapcsolatok nem egy esetben csak látszatra tűnnek harmonikusnak.

A konfliktusok hozzátartoznak az élethez; a kölcsönösen megoldott konfliktusok a stabilitás alapjait adják. A konfliktusok megszüntetése, mindenáron való elkerülése árt a kapcsolatnak. Az együttműködés nem szünteti meg a konfliktusok forrását. Érdeemes belegondolni, hogy a konfliktushelyzetben lévő személyek konfliktuskerülő, konfliktuskereső vagy konfliktustűrő kategóriába sorolhatók-e.

Feladat:

Nézzen utána: konfliktuskerülő, konfliktuskereső, konfliktustűrő személy! Mit jelentenek e fogalmak?

A kapcsolati nézőpont tulajdonképpen a konszenzus és a konfliktus integrációja.

A kapcsolatok struktúrájára enged rálátni:

- az adott közegben, ki miben, mit és hogyan dönt;
- a tartós, hosszabb idejű kapcsolatokban milyen hagyományok, szokások alakulnak ki;
- az adott közegben milyen interakciós szabályok alakulnak ki.

A kommunikációszepléltre egy példa:

A „Kész az ebéd!”-nek jelentése lehet:

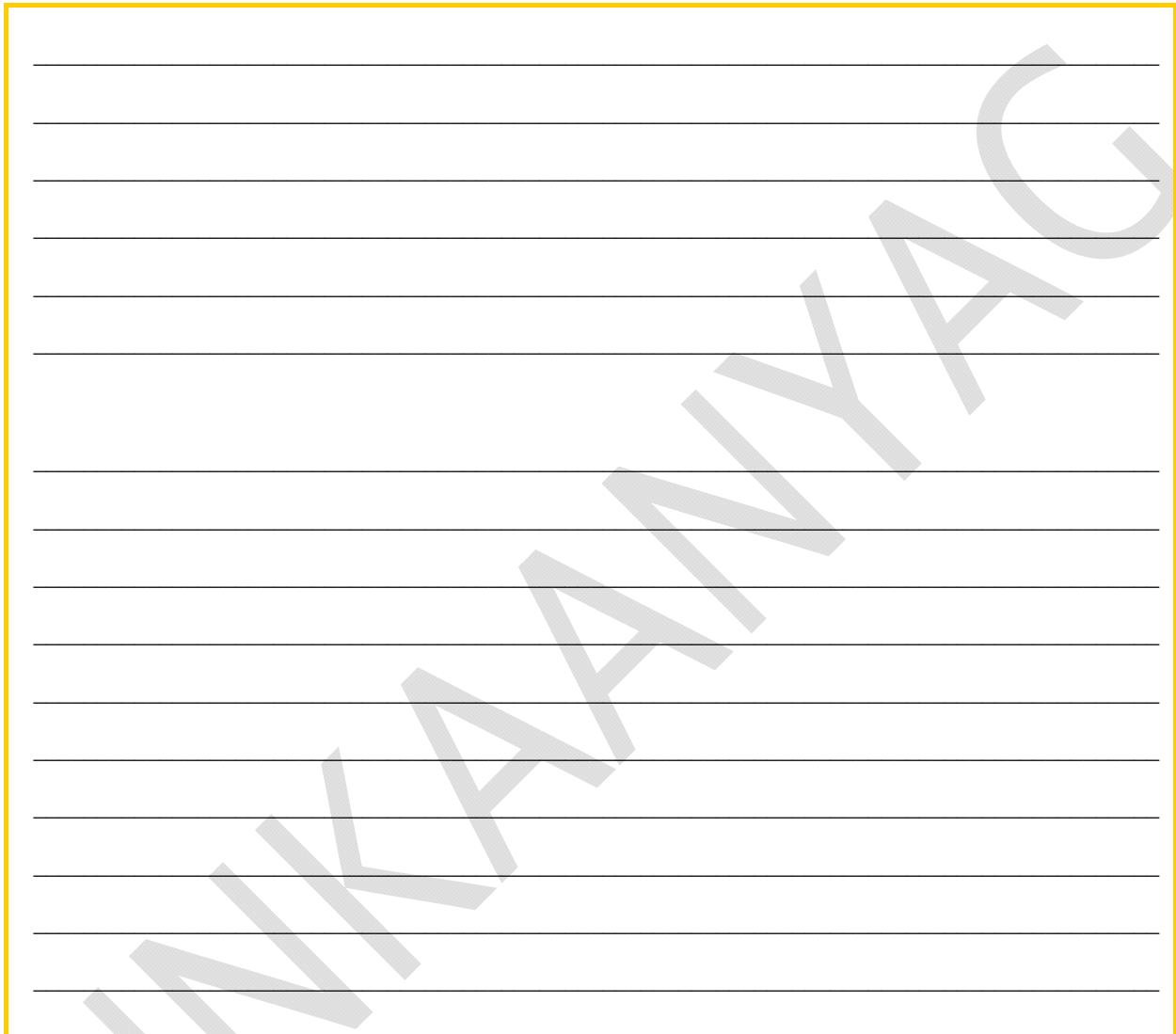
- asztalhoz lehet leülni, minden kész;
- meg kell(ene) teríteni, kiegészítőket - pl. poharakat, kenyeret - kell az asztalra tenni stb.

A szándéktulajdonító feltételezések sorozata elősegíti a kapcsolatban részvevő emberek közötti megértést.

A megértés egyensúlyi feltétele az önállóság, a nyilvánosság és a közelség.

Feladat:

Írja le: hogy értelmezi az önállóságot, a nyilvánosságot és a közelséget a megértési egyensúly szempontjából!

A kölcsönös megértésnek vannak tapasztalati forrásai. Ezek

- külső információforrások a partnerről;
- a nonverbális kommunikáció;
- a partner megfigyelése más, különböző helyzetekben; másokkal kapcsolatos viselkedés.

Összefoglalás:

A szociális közegben az emberi kapcsolatok jelentik a mező dinamizmusát. A kapcsolatok lényege a résztvevők kapcsolódása egymáshoz; a kapcsolódás mindig adott helyzetben jön létre, s az adott helyzetben a kapcsolatban résztvevők reagálnak egymásra. Ez tartja fenn a helyzetet, mely nem állandó, hanem folyamatosan változó.

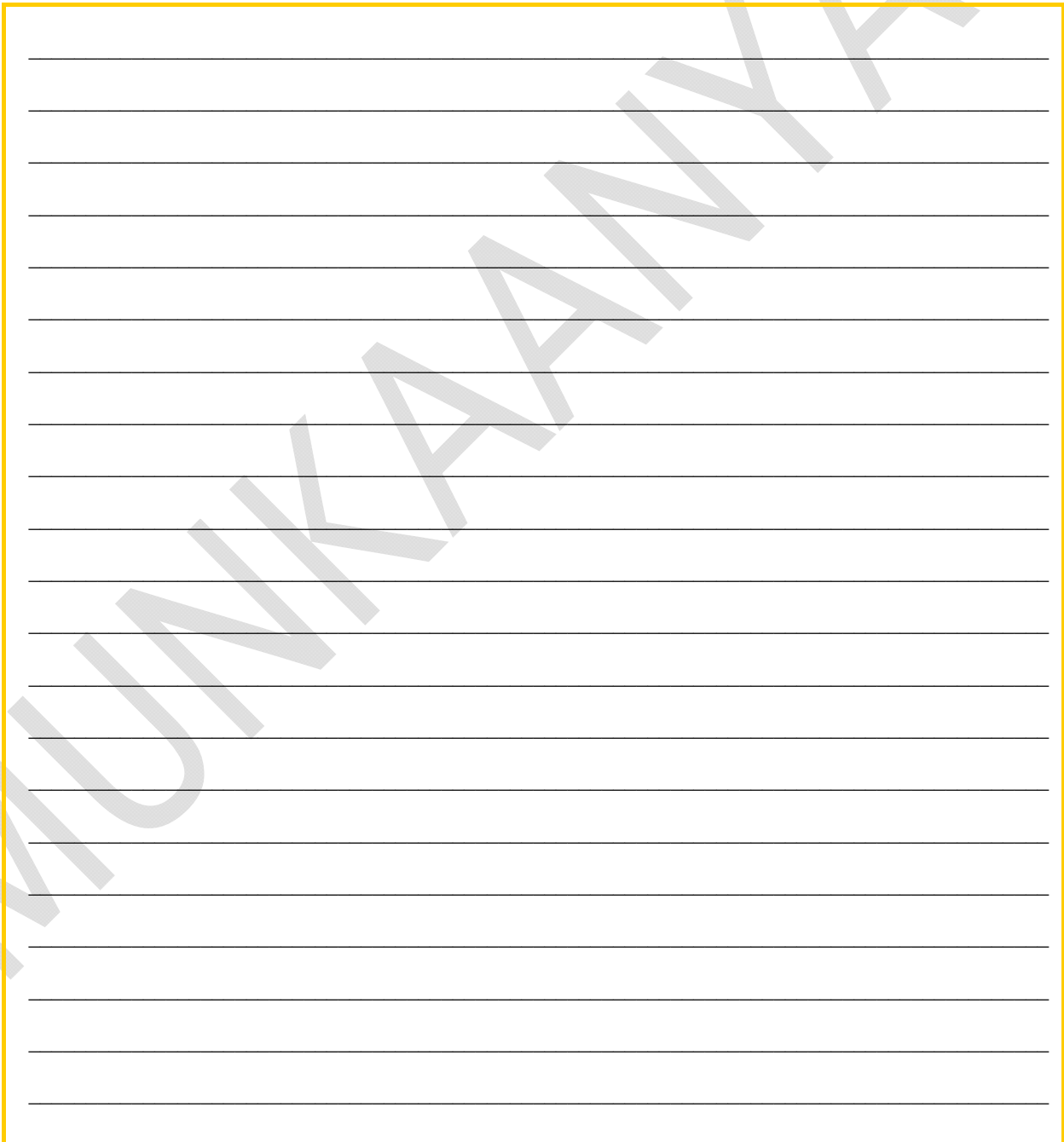
A segítség egyik lényege a szociális mezőnek és a szociális közegnek a tapasztalati úton való megismerése, az összefüggések feltárása. Ezen összefüggések feltáráshoz szükséges a tudományos elméletek megismerése, a tudományos rendszer ismerete. De a tudományos ismeretek csak akkor lehetnek a segítő foglalkozásban hatékonyak, ha az ismeretek megszerzése követi a tapasztalatokat.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

A feladatot párban oldják meg: válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Írjon egy eseteírást, melyben a társadalmi egyenlőtlenséget mutatja be!

A large rectangular area with a yellow border, containing 20 horizontal lines for writing. A large, light gray watermark reading 'MUNKATÁRS' is diagonally overlaid across the page.

Lined writing area with horizontal lines and a diagonal watermark reading 'MUNKANYAG'.

2. feladat

A feladatot párban oldják meg: válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

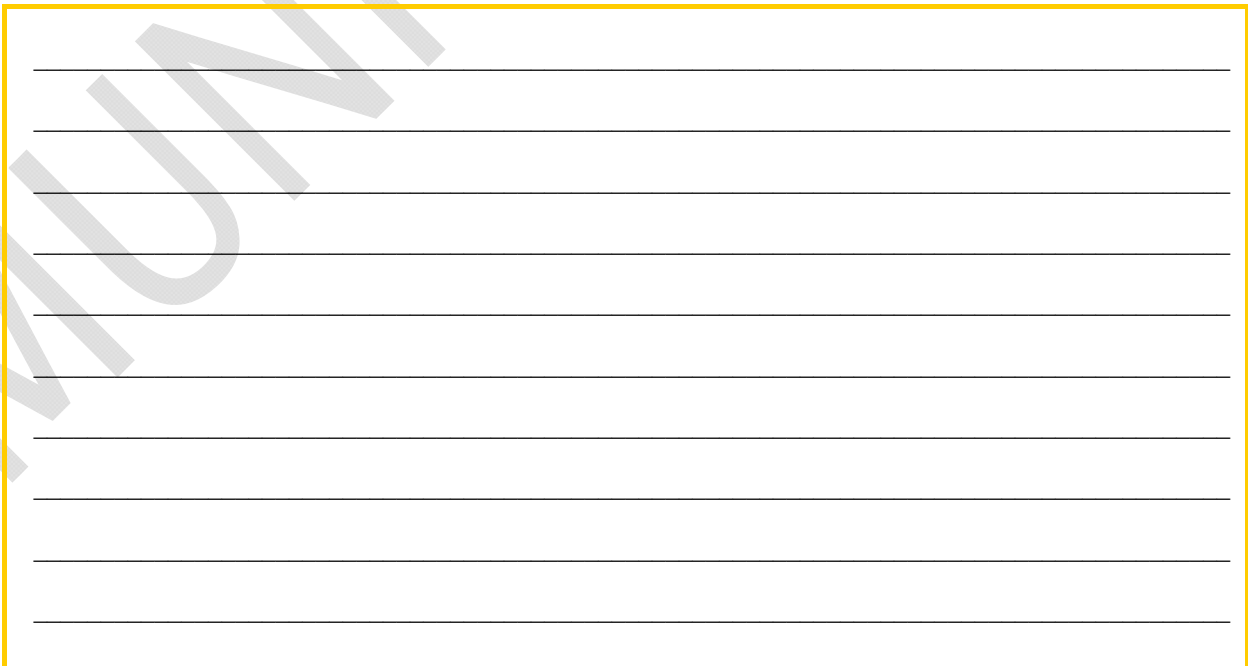
Fogalmazza meg a társadalmi egyenlőtlenségről a saját véleményét!

3. feladat

A feladatot egyedül oldja meg!

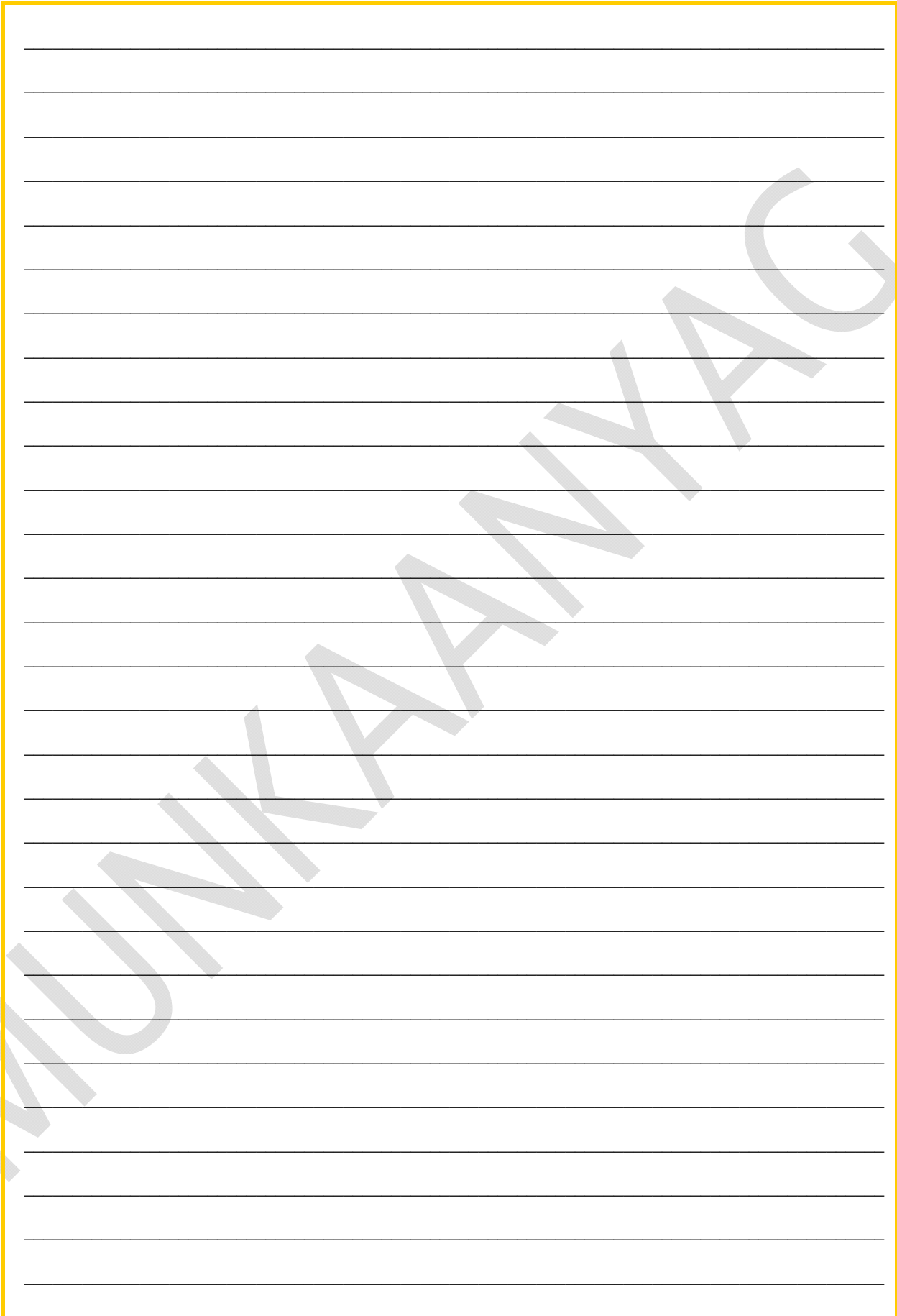
Gondolja át, és írja le saját szociális közegét!

5. feladat

A feladatot párban oldják meg: válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Fogalmazza meg, hogyan értelmezi a szociális mező és közeg összefüggéseit a társadalmi integráció szempontjából!

This section of the page is a large, empty rectangular area with a yellow border. It contains approximately 25 horizontal ruling lines, providing space for the student to write their answer to the question above.

Lined writing area with 25 horizontal lines. A large, light gray watermark reading "MUNKANYAG" is diagonally overlaid across the page.

MEGOLDÁSOK

Mind az Szakmai információtartalomban megadott feladatok, mind az Önellenőrző feladatok olyan tartalmúak és jellegűek, hogy sem normatív megoldást nem lehet hozzájuk rendelni, sem a megoldások értékeléséhez nem lehet szummatív adatokat megadni.

A feladatok megoldása és értékelése a szakmai készségfejlesztés tárgykörébe tartozik; a szakmai készségek csak megítélhetők.

IRODALOMJEGYZÉK

AJÁNLOTT IRODALOM

Ferge Zsuzsa: Elszabaduló egyenlőtlenségek. HRSzE, Budapest, 2000.

Keresztes György: Szociális munka. NSZFI Budapest, 2008.

A(z) 1356–06 modul 001–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
55 762 01 0000 00 00	Ifjúságsegítő
54 762 01 0010 54 01	Rehabilitációs nevelő, segítő
54 762 01 0010 54 02	Szociális asszisztens
54 762 01 0010 54 03	Szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
30 óra

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.
A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató